

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 3

БЕОГРАД 1934 ГОДИНЕ

КЊИГА 2

XVI РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 22 ФЕБРУАРА 1934 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАО

ПОТПРЕТСЕДНИК

ДР. КОСТА ПОПОВИЋ

СЕКРЕТАР

МИЛАН МРАВЉЕ

Присутни г. г. Министри: Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцељ, Министар без портфеља др. Хамдија Карамехмедовић, Министар физичког васпитања народа др. Лавослав Ханжек.

ПОЧЕТАК У 17 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника XV редовног састанка.

Дневни ред: 1 — Претрес интерпелације народног посланика др. Стјепана Бачића на Министра социјалне политике и народног здравља о тешким приликама радништва Орословских текстилних фабрика и усвајање простог прелаза на дневни ред.

Говорници: Интерпелант др. Стјепан Бачић (два пута), Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцељ (два пута), др. Милан Метикош, др. Никола Кешљевић, Душан Живојиновић.

2 — Претрес интерпелације народног посланика др. Стјепана Бачића на Министра социјалне политике и народног здравља о упослењу страних радника у нашој индустрији и трговини.

Говорници: Интерпелант др. Стјепан Бачић (два пута), Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцељ (два пута), Михаило Крстић, Коста Алексић.

Потпретседник др. Коста Поповић: Отварам, господо, XVI редовни састанак Народне скупштине. Изволите чути записник прошлог састанка.
Секретар Милан Мравље прочита записник XV редовног састанка.

Потпретседник др. Коста Поповић: Има ли примедба на прочитани записник? (Нема). Примедба нема, објављујем да је прочитани записник примљен.

Господо, по § 54 Закона о пословном реду у Народној скупштини, на седницама, које су одређене за претрес интерпелација, прелази се одмах на дневни ред без икаквих претходних саопштења. Стога прелазимо одмах на прву тачку дневног реда: претрес интерпелације народног посланика др. Стјепана Бачића на Министра социјалне политике и народног здравља о тешким приликама радништва Орославских текстилних фабрика.

Има реч г. интерпелант да образложи своју интерпелацију.

Др. Стјепан Бачић: Господо народни посланици, иако сам у инфуленци и имам температуру,

сматрам да ми је дужност да данас лично приступим и образложим ову интерпелацију коју сам поднео Народној скупштини са жељом да се ви сви заједно са мном, Народна скупштина и Краљевска влада, позабавите са оним питањима, са оним социјалним проблемима који нашу јавност, а посебице радничку класу, толико интересују. Ја сам узео овде само један конкретан случај *exempli causa*, али у ствари ради се овде о томе да се тим поводом третирају адекватно, аналогно, све прилике свега нашег индустријског радништва у целој нашој држави; јер, најзад, какве су прилике у Орловским текстилним творницама у погледу хигијенског живота и плаћених односа, такве су, уз малу измену, у целој нашој индустрији широм целе наше домовине.

Господо, наша политика није се до сада бавила исцрпно и тим проблемима и то из једноставног разлога, јер се сматрало да смо ми једна искључиво аграрна држава, која тих социјалних проблема и нема. Ми смо сматрали да највећу пажњу морамо посветити нашем сељаштву, а то је безуветна истина. Међутим уназад 10 година, од ослобођења на овамо, постојала је стална тенденција наше економске политике да створи нашу националну индустрију. Ја овде, господо, остављам по страни решење овога питања, да ли смо у томе погледу успели, да ли је наша национална индустрија створена или не. Вама је познато становиште наше странке и мојих другова који су, испитујући порекло те данашње наше индустрије, дошли до констатације чињеница поразних по нас т. ј. да у ствари та наша национална индустрија уопште не постоји, него да је то у 90% случајева импортирана страна индустрија која, што је сасвим јасно, није ни везана органски са том земљом и са тим људима онако како је она везана тамо где је она органски постала из самог народа.

И господо, баш ради тога што је та наша индустрија настала притеком страног капитала, доласком страних индустријалаца, махом велика капитала, који никакве органске ни националне везе немају, то су све те социјалне појаве као обележје једне индустрије једног краја или једне државе, све те појаве су добиле један јачи израз и социјални проблеми постали су акутнији и тежи.

Исто ово питање, које се некад у феудално доба јављало у односима између властелина, феудалног господара и кмета, док је тај феудални господар био у исто време племенски поглавица, док је био у исто време кнез и док је био изданак тога народа, најугледнији члан једнога племена, дотле се то питање кметства у тако општром облику није јављало. Али истом онда када су ти наши домаћи господари изгинули у турским ратовима, па су дошле стране војничке касте, људи морално нижег квалитета, људи који нису с тим народом били ни заједничког језика ни крви, нити су ништа заједничког имали, онда је тај однос добио сасвим други облик. Да су ти господари, ти послодавци имали природне везе, органске везе са тим радником као својим, као људима исте класе, јер су проистекли из исте класе, добила би та социјална питања други облик.

Овако у нашој држави постоји један антисоцијални облик и наша је дужност да се тим питањем позабавимо.

Господо, ви ћете рећи, у колико сте из оних

крајева где те индустрије нема, да нема ни тих питања. Међутим то није тачно. У ових 15 година нашег заједничког живота успела је наша држава да ма и на погрешан начин и на погрешним принципима фактички у западним крајевима и у северном делу наше државе ојача индустрију, и та индустрија је данас прилично многобројна и јака не само по броју предузећа, него и по јачини тих предузећа односно радника које та предузећа успостављају. Ја ћу се ограничити на ову интерпелацију, а у погледу успеле страних радника биће речи код друге интерпелације; ограничићу се само на оне социјалне појаве које се у нашој индустрији и у нашим крајевима показују, а то је главно, и кратко да се каже да су они социјални закони који су код нас створени за заштиту домаћих радника и њихових социјалних човечанских права потпуно изиграни. Прва је ствар шта један радник има право захтевати и зашта се радник, и путем социјализма и кроз своје синдикалне савезе, борио кроз стотине година — то је осмочасовно радно време. Господо, кад је коначно наш законодавац био присиљен да у том погледу задовољни захтеве радничке класе, шта се догађа? Догађа се да су те установе, безизвјно могу тврдити, у свима већим индустријским предузећима изигране на један врло једноставан и прост начин. И ако радник по закону има права заштите осмочасовног радног времена, ипак послодавци путем разних шиканација силе радника да се он тог свог права одрече у пракси. Јер иначе крај толике незапослености прети му погубел да ће и то мало своје зараде да изгуби и да ће бити отпуштен.

И сад шта ради власт? Нажалост власт мора се старати али у хиљаде и хиљаде случајева и кад јој је то познато, а у већини и није познато, то се забавури на интервенцију недовољно енергичну. Све су те наше административне власти и надзорни органи, којима је поверена социјална скрб, у превише случајева везани са послодавцем протекцијом или личним везама а у већини случајева директном корупцијом. Чак радничке установе, — Радничка комора, онда окружне благајне за осигурање радника нису у стању да томе злу доскоче, и зато бићемо принуђени да се тим проблемом забавимо и да учинимо потребну законодавну реформу да се закон поштује, а у другом погледу да се поштри надзор над тим радничким установама, да се попуни људима а не бирократима који су као високо чиновништво потпуно изгубили сваку везу са тим радником који фактички ради, и да се на тај начин томе злу доскочи.

Господо, у доба кад је техника превладавала ручни рад, у доба кад сва индустрија тежи за тим да побољша производњу, да продукцију пренесе од физичке продукције, од радничких руку, дакле од човека на stroj, морамо се позабавити са проблемом снижавања осмочасовног радног времена. И имам част пледирати вам, господо другови, и Краљевској влади да се позабавимо тим проблемима, које су друге индустријализиране државе у смислу радничке заштите већ решиле. Јер истовремено кад stroj излучи из комплекса производње, производње радника и на хиљаде и хиљаде радне снаге баци на улицу и остави без хлеба, онда треба да нађемо пута и начина да не бацимо људе који ће зарађивати и поштено осигурати себи и својој породици крух.

Дакле, потребно је решити проблем у том погледу, да се не сузбија напредак технике, већ да се другим начином излучи превласт строја и капитализма над радним човеком на тај начин, што ће му се омогућити да се одржи исти ниво производње савршеним стројевима, а са мање радне снаге, али са више шихта и више радника. Тиме ће се задржавати у послу исти број радника, даће им се хлеба и спречити пропадање, али у исто време одржаће се и наша национална и индустријска производња на истом нивоу а можда још и повећати. Господо, после овога постављеног проблема радног времена, за који се пледира да се скрати, како се то догађа и у другим државама, поставља се као задатак да се на томе интензивно ради, јер је, господо, сваки радник жељан и просвете, па му зато треба дати све услове и потребно време, а покрај осмосатног радног времена он више није у стању да се томе ода, зато што му треба одмора, пошто је његов посао тежак. Зато је, господо, потребно да се позабавимо проблемом снижења радног времена. Друго је питање, које је исто тако важно за радне класе код нас, питање за одржање његовог телесног интегритета, да његов телесни интегритет код тога посла буде заштићен. Већ сам рекао да у том погледу имамо законодавство, да имамо инспекторат рада који има да иде за тим, да се у фабрикама направе и саграде постројења која су неопходно потребна да раднику не буде угрожен живот. Али у томе погледу је наше законодавство потпуно недовољно, па је исто тако и инспекторат и надзор над тим извршењем законодавних привилегија радника недовољан. Ја сам, господо, узео за пример једно од тих фабричких постројења и свагда и свуда сам констатовао једну исту појаву, да су по фабрикама та постројења изостала, а иако су била постројења постављена, у време кад је фабрици дата дозвола за отварање и за рад, она су била потпуно зарђала, покварена или уништена и нису била никако у стању да могу заштитити радника у случајевима несреће и да га могу у тим случајевима недаћа обезбедити. Ја сам констатовао да је инспекторат рада, да су управне власти давале фабрикама дозволу за рад, а да фабрике нису имале чак ни постројење захода, већ су радници морали за време паузе трчати околу и обављати своју нужду. То је, господо, једна страшна појава, а таквих појава имаде стотет. Па таквих појава има и код словачких фабрика, да оне нису имале направљена постројења захода. Господо, осим тога проблема интегралне телесне заштите појављују се и проблеми хигијене. Многе и многе фабрике раде под таквим условима и у тако загушљивим просторијама без светлости и зрака са стројевима који проузрокују страховиту праšину да се човек мора просто гушити. Исто тако у фабрикама кемикалија нису постројења тако подешена, да се отровни плинкови који се приликом производње јављају и излучују, прашина одстрањује, тако да врло велики проценат радништва, релативно много више но што је то случај код других европских земаља, добијају и пате од разних болести а специјално од туберкулозе.

Господо, ја сам имао прилике, приликом дебате закона о физичком васпитању, да упозорим на једну страшну појаву код нашег индустријског радника. Ми још немамо индустријске радне класе осим у неколико градова који су по традицији

градско радништво. Махом су индустрије по селима и у њима ради наш сељачки свет. И, господо, то сељаштво које је једним делом остало на својој грудии, другим делом шаље своје синове у фабрике. То сељаштво које је давало нашој држави увек један вишак у пучанству и то пучанство које је давало нама расно становништво, давало је извештан део за колонизацију других крајева, томе делу нашег пучанства прети погибел да ће та жива снага понестати услед туберкулозе или других болести, да ће та наша жива снага почети изумирати и давати све мањи број порођаја, и тако ће једна млада држава која се спрема тек да изврши велики задатак, пасти у ред старих нација које већ сада изумиру. Овоме треба посветити велику пажњу. Кад већ не можемо спречити индустрију да ово не ради, онда имамо право да од те индустрије захтевамо да она у својим фабрикама заведе једну такву хигијену, која ће томе радништву омогућити здрав живот који му неће нарушавати здравље. У том погледу, упркос свих законских досадањих норми, није ништа учињено.

Господо, ми ћемо се само позабавити проблемом женског радништва и радништва малолетних. Ви сте чули са много страна жалбе, како наш женски свет у индустријским центрима, услед телесног дозира са мушкарцима, пада све више и више у неморал и како се проститвише с једне стране ради тога, јер је тај женски свет мало плаћен, далеко ниже него други радници. С друге стране женски свет, услед природног дотицаја с градом и градским дамама, жели да води моду и оно мало своје плате троши на луксуз и боље одевање, а нарочита своју добру народну ношњу те и оно мало својих дневница троши на моду, а за живот не остаје ништа и услед тога се проститвише. Ми морамо настојати да се женска радна снага ограничи у фабрикама, јер нашу југословенску жену, као здраву народну снагу која рађа будуће генерације, морамо очувати од свих штетних последица, а поготову нехигијенског и немоћалног живота, тако да се из ње не створи проститутка већ будућа мајка. Те стране индустрије — услед ових разлога које сам већ напоменуо услед тога што наши пословални немају осећаја за тај народ, јер нису једне крви и језика, — иду за што већом експлоатацијом радне снаге, а та експлоатација врши се више над женама него над мушкарцима који имају колико толико класне свести и класне организације. Жене, уколико су се досада бавиле социјалним проблемима, нису успеле да се организују и да на тај начин, путем своје синдикалне радничке организације, и путем своје политичке организације заштите своја права. Та жена је пуштена на милост и немилост пословалца, који искористиће њену радну снагу у малолетним годинама и снижава јој надницу. Господо, досадашњи закон, уколико је мислио на те проблеме, није у пракси успео да доведе до жељеног циља, јер ми данас видимо да су у последње време, нарочито у текстилној индустрији, највише упослене жене, што ће нам и наши пријатељ из Дуге Ресе посведочити. Тамо је свега 10% мушкараца унослено, а све остало је жена.

Сем тих проблема, има да се позабавимо и организацијом радничког осигурања. Ми смо створили један доста напредан закон о радничком осигурању, али смо у пракси видели да он више служи бирократским циљевима, да су та радничка осигу-

рања створила низ бирократских установа, да она подижу палате и купују санаторијуме, да стварају огроман број чиновничких места, нарочито оних са високим платама а да радник, кад дође у такву прилику да треба том устаномом да се користи, врло тешко долази до свога права и до своје заштите у погледу упослености и у погледу инвалиде. Ми видимо да су те бирократске радничке установе, а поготову ове радничке благајне у својим установама поставиле масу лечника али таквих који су везани за те установе на живот и смрт, поготову данас кад лечник тешко долази у градовима до солидне зараде. У окружницама које те установе упућују својим лечницима, прописује се начин како ће третирати раднике за случај болести и инвалидности. Та упутства која лекари од њих добијају поражавају својом антисоцијалношћу. Оно што се некада причало у Аустро-Угарској за војне лекаре да знају само за један лек, а то је аспириин, могло би се рећи и за лекаре у овим нашим уским установама, јер и код њих видимо да и они познају само један лек, аспириин.

Господо, радник је дошао до тога из искуства, видећи да у случају болести не може да се обрати на лечника радничке благајне, да ту неће добити потпуно осигурање свога здравља и свој радне снаге, он се обраћа другим приватним лекарима којима зато мора да плати, и поред тога што плаћа осигурање и он и његов послодавац. С друге стране у случају незгоде ови лечници имају упута од радничке благајне да настоје да њихова инвалиднина буде што мања, да проценат инвалиднине буде што мањи. То су потпуно антисоцијална упутства која су омогућила да се закон изигра на чисто бирократски начин. Господо, ово су ти проблеми које сам ја овде набацио и као што сам још у уводу свога говора казао, узео сам за пример текстилну фабрику у Орослављу. Али сваки ко познаје прилике наше индустрије, зна добро да су исте овакве прилике и у другим местима. Ја вас молим да се заинтересујете овим питањима, која су данас горућа и важна и која су узрок толиког незадовољства у народу а специјално у радничкој класи и која прете и политичким потресима.

Али, господо, немојте нехајем у тим стварима, непознавањем тих прилика и нерешавањем тих прилика, узрочити да из једног социјалног проблема то пређе на поље политичких трзавица. А ако тај проблем не буде правилно решен, ми смо близу тога да ће тај народ бити присиљен да политичком борбом, која ће довести до тешких потреса у овој држави, та питања решити у своју корист.

Ја вас упозоравам да је куцнуо задњи час, јер у противном такви покрети могли би преплавити све нас.

Ја вас молим да у томе смислу третирате то питање и да, мимо ових случајева у Орослављу, размислите о целом склопу радничких и социјалних питања код нас. (Живо одобравање на левици).

Потпредседник др. Коста Поповић: Има реч г. Министар социјалне политике и народног здравља, Иван Пуцељ.

Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцељ: Господо народни посланици, на интерпелацију коју ми је упутио народни посланик г. др. Стјепан Бачић по питању тешких прилика радништва текстилних фабрика у Орослав-

љу, част ми је дати следећи одговор:

На прво питање: да ли ми је познато да те творнице упошљавају много страних мајстора са високим платама док су домаћи мајстори отпуштени и незапослени, могу да одговорим:

У Орослављу има три текстилне фабрике и то:

а) „Преслица“, текстилна индустрија Д. Д., у којој је запослено 281 мушких домаћих радника и намештеника и 312 женских домаћих радника и намештеника, а 16 страних намештеника и мајстора;

б) „Загорска“, творница вунених тканина, у којој је уписано 289 мушких домаћих радника и намештеника и 244 женских домаћих радника и намештеника и 15 страних намештеника и мајстора. (Један глас на левици: Колико ко прима плату?) Све ћу то рећи, само имајте мало стрпљења. (Одобравање у центруму);

в) „Иванчић“, текстилна индустрија Д. Д., у којој је уписано 91 мушких домаћих радника и 163 женских домаћих радника и 9 страних намештеника и мајстора.

Укупно је запослено у све три фабрике 661 мушких домаћих радника и намештеника и 719 женских домаћих радника и намештеника и 40 страних намештеника и мајстора. (Др. Никола Кешељевић: Је ли то стручњаци?) Мајстори су стручњаци, иначе их не би тако називали.

Од тих 40 страних намештеника и мајстора 14 је Руса избеглица. Ако ове одбијете, онда има свега правих странаца 26. То значи да странаца има свега 2%. Према томе је ово врло мала и незнатна цифра. (Одобравање.) Када би се могло и без њих ја би се томе више радовао него, можда, и сам г. интерпелант. Али ви знате да ми немамо нажалост за све струке довољно наших домаћих људи. (Др. Никола Кешељевић: А инжењера?) Немамо ни инжењера. (Др. Никола Кешељевић: Има их 2.700!) Знам ја то врло добро и лепо из праксе. Иако неки наши стручни органи тврде да ми имамо беспослених младих људи који могу да рукују са једном великом ротацијом у штампарии, то ипак није тачно. Оваква једна ротација кошта данас око 3 милиона динара, па зар може један министар на своју одговорност да дозволи да се тај посао преда једном оваквом неискусном младићу у руке? На пример г. Дунђерски има на своме имању фабрику за прераду поврћа, у којој је уписано преко 900 наших домаћих радника. Прошле године десило се да је за време окопавања патлицана требао једнога специјалног мајстора на своме имању, на коме има око 300 вагона патлицана. (Др. Кешељевић: Мало имање!) То је друго питање, али је требао једног страног мајстора. Ни сам г. Дунђерски није се обрадовао да је морао платити 37 хиљада динара месечно тога мајстора. Али боље му је било дати дозволу за оваквог једног мајстора, него затворити фабрику и упропастити 300 вагона робе, а поред тога најурити на улицу 900 наших домаћих радника. (Аплауз и одобравање код већине: — Др. Кешељевић: Јесте, јер је Дунђерски велики патриота!)

На 1380 домаћих радника и намештеника има свега страних радника 40 или 2%. Као што видите проценат се не може узети као велики, јер, као што сам рекао, између ових 40 има 12 Руса. (Др. Бачић: Они имају више плате него сви остали радници укупно.) Па и адвокати зарачунавају више него обични радници. Директори су у свима преду-

зећима најбоље плаћени и камо среће да имамо само домаће директоре и само наш домаћи капитал, али сиротиња не може лако напред.

По професији странци се деле: овако: у сва три предузећа има три техничка директора, један управитељ предione, један управитељ ткаоне, један управитељ апретуре, два мајстора предione, шест мајстора сновача, седам ткачких мајстора, три мајстора за бојадисање, три мајстора за апретуру, један мајстор за гребенару, један прегледник робе, девет чиновника, и два повереника страног капитала, којима морамо дозволити боравак на основу конвенција са односним државама.

Плате техничких директора и управитеља варирају од 6 до 20 хиљада динара, а стручних мајстора од 2 до 6 хиљада динара. Како се крећу плате домаћих радника, чућете и то.

Дозволе за боравак страним радницима и намештеницима до једне године издаје Краљевска банска управа Савске бановине, по мишљењу свог нарочитог одбора, у коме се налазе по један претставник одељења за трговину и индустрију, по један претставник управног одељења, референт за инспекцију рада и шеф отсека за социјалну политику. По потреби позивају се и претставник Министарства пољопривреде и претставник Министарства шума и руда.

С обзиром да је г. др. Бачић поднео другу интерпелацију о запослењу страних држављана у овим творницама, то ћу на ово питање опширније одговорити кад буде реч о тој интерпелацији.

На друго питање, да ли су ми познати радни и платни услови у текстилној индустрији у Орослављу, у творницама „Пресница Д. Д.“, у Орославској индустрији вунених тканина и „Иванчици“ Д. Д. у Орословљу, част ми је дати следећи одговор:

У индустријским предузећима, на основу прописа Закона о заштити радника, радно време је 8 часова дневно. Краљевска банска управа Савске бановине констатовала је на лицу места да се у поменутиим предузећима радило прековремено, без одобрења надлежне власти. Краљевска банска управа у вези тога повела је казниени поступак и фирме ће бити кажњено због прекорачења законских прописа. Овом приликом морам констатовати да су радници за прековремени рад, по споразуму са послодавцима, добили извесну награду. Уколико радништво са том наградом није задовољно, постоји законска могућност да своја потраживања судским путем у потпуности наплате. Част ми је напоменути да подручно ми Министарство до сада није добило никакву жалбу радника, поводом ускраћивања зараде за прековремени рад у поменутиим предузећима, нити су они тражили ма какву интервенцију подручног ми Министарства у томе погледу.

По прикупљеним податцима, путем Краљевске банске управе у Загребу, малолетних мушких радника од 16—18 година, у сва три предузећа, има свега 43, док су осталих 618 радника прешли 18 годину старости. Радница од 14—16 година има свега 6 и од 16—18 година 108, а осталих 605 радница су прешли 18 година. Ове цифре показују да нема уписано много радника испод 18 година старости. Малолетних лица, која по прописима закона о заштити радника не би смела бити уписана у предузећима нема.

Плате домаћих женских неквалификованих радника варирају око 320.—динара, а мушких неквалификованих радника од 350 до 600 динара, а квалификовани радници зарађују 1.000—1.100, 1.600 и 2.000 динара месечно. Узрок ниским платама је садања велика криза. До наступања тешких времена домаћи радници, који су запослени са 600 динара месечне зараде, зарађивали су дневно 60 па и више динара. Последица кризе је тежња послодавца да сниже режију с једне стране, а са друге стране велика навала радника да дођу до запослења. Министарство социјалне политике и народног здравља, преко референата за Инспекције рада, настојава увек, где год може, да спречи бескрајно експлоатисање радништва и да задржи ниво садањих зарада, које су далеко ниже од минимума потребног за живот. Најзад у интересу је и самих послодавца, па и целог друштва, да радништво одржи своју куповну способност и постане важна потрошачка класа.

У текстилној индустрији нема довољан број стручњака. Послодавци су приморани да ради обезбеђења рада у предузећу да доведу стручну радну снагу из иностранства. Према томе нема могућности да се спречи да страни квалификовани радници буду боље плаћени од домаћих радника, с обзиром на њихову квалификацију. Подручно ми Министарство одобрава запослење странаца само у најнужнијој мери, колико је потребно да предузеће нормално ради, и да се домаће радништво поучи у овим пословима.

На питање да ли су ми познате хигијенске прилике као и сигурносне прилике ових предузећа, част ми је одговорити следеће:

Хигијенско стање у сва три предузећа је лоше. Радна одељења су смештена у старе зграде, које су пре тога служиле за становања. Предузећа су монтирана и одпочела су рад пре издавања дозволе за преиначење односно за почетак рада, и тако органи подручног ми Министарства, односно референти за Инспекцију рада у Банским управама, нису имали прилике да пропишу све мере потребне за заштиту живота и здравља радника у предузећима, а на основу прописа Закона о заштити радника и Правилника о хигијенским и техничким мерама у предузећима. За обуставу рада предузећа, због тога што су монтирана без претходног одобрења, немам законске могућности. (Др. Никола Кешељевић: Треба је створити). Баш кад би је и створили, треба при томе велике обазривости, јер мислим, кад би и имао могућност да обуставим рад у тим творницама, да би вам се лепо захвалили ти радници. (Одобравање. — Др. Кешељевић: Што сте их пустили 12 година да раде?) Нисам им ја дао дозволу за рад, него други. Уосталом ја мислим, ако говорите добронамерно, да се можемо сложити, а ако мислите да правите капитал од тога, онда нема ништа од слагања међу нама. Због тога Краљевска банска управа, односно референти за Инспекцију рада, накнадно су издали наређења, да се технички и хигијенски недостаци у предузећима отклоне. Кад је констатовано, приликом прегледа предузећа, да наређење банске управе за отклањање недостатака није извршило предузеће „Преслица“, то предузеће кажњено је ради кршења чл. 14 Закона о инспекцијама рада са 500 динара новчане казне. (Гласови: Зар само толико!)

На питање г. интерпеланта, шта кани учинити

да се прилике побољшају и да се радницима осигура достојан људски живот, изјављујем да ћу како у интересу радника тако и самих предузећа предузети све мере, које ми стоје на расположењу, да се предузећа преуреде и доведу у склад са постојећим законским прописима. У том смислу издаћу специјална наређења Банској управи Савске бановине, поред већ до сада постојећих наређења за све банске управе. У погледу надница могу само путем интервенције подручних ми органа да настојавам да се оне не крећу испод минимума потребног за живот радницима. Моје Министарство бави се студијама да у што краћем року поднесе Народном преставништву предлог закона о минималној заради. (Пљескање и узвици: Живео!)

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч интерпелант г. др. Бачић, да изјави да ли је задовољан одговором г. Министра.

Др. Стјепан Бачић: Господо народни посланици, ви сте сведоци да је овде г. Министар социјалне политике и народног здравља имао храбрости да констатује, да је тачно све оно што сам ја овде изнео као типично. Ја сам му захвалао за мере које је до сада предузео исто тако и за казне. (Узвици на десници: Казне са 500.— динара!) Али ипак са тим одговором г. Министра на могу бити задовољан зато, што није довољно да се зло само констатира, а да оно опет остане и појави се. Нисам задовољан, јер иако страних радника има 2%, ипак су они тако добро плаћени да тих 2% добива исто толико, као сви остали. А сам г. Министар констатује овде да су плате нашим радницима испод минимума за живот. Тако на пример месечна плата нашег радника од 320 динара, преставља суму испод минимума за живот. Па не само то, него треба знати, што г. Министар није казао, да се и од тих бедних и недовољних за живот 320 динара месечно, одбијају и службенички порез и окружна благајна и извесна сума на тобожње грешке, са којима се страни мајстори користе и чији одбитак иде у корист послодаваца, а то се увек ради јер се увек по неке грешке нађу. Господо, то ви не знате, али је мени то врло добро познато. (Гласови: Нема закона). Добро, нема закона, али се то тако не може оставити.

Господин Министар је казао да треба имати обзира. (Министар социјалне политике и народног здравља **Иван Пуцел:** Ја сам казао да треба имати посебан обзир на данашњу кризу.) Господо, ја ћу констатовати да је то предузеће, како Орославско тако и друга, донело пар старих стројева још 1922 године са 50% деоница и током 12 година свога рада, то предузеће успело је да три пут промени стројеве и да његови директори постоју милионери, па да прејашу г. Прпића повећавајући деонички капитал, услед чега је и г. Прпић морао да пада у дугове и да на крају њима прода свој део акција. То је, господо, стари трик. Тако је г. Прпић морао по врло ниској цени да прода своје деонице, и они су сада апсолутни господари. И та предузећа која тако јефтино плаћају наше раднике, још једнако држе високе цене на тржишту. И зар ми треба ту да имамо и посебних обзира? Па кад не би имали профита и интереса у нашој земљи, они не би ни дошли. Господо, још једно питање, упослење страних радника. Па да су 2%, и то је много! и та два процента. Би-

ло је више, услед тога сам настојао да се ти радници отпусте пре но што сам поднео интерпелацију. Значајно је да су сви ту мајстори који имају плате до 6 хиљада динара, али у ствари имају и веће плате као и њихови директори, тантијеме, а ту су и додатци који се не провађају по књигама и о којима се не води рачуна. Ту имадемо раднике који имају мајсторски испит, јер тамо постоји текстилна школа и имају испите, и који су служили 10 година па су отпуштени за вољу старих радника. Ја морам истакнути као нетачно, јер то г. Министар не зна јер су га нетачно извештавали, а и те радничке коморе га нетачно известе кад кажу да ми за те послове немамо стручњаке. А како ми имамо мајсторе са мајсторским испитом и 10 година рада, а ти квалификовани људи се отпуштају јер су Југословени. Онда немамо више шта да радимо и господо немамо шта да разговарамо. Услед свега тога г. Министар није изашао у сусрет и ако је казнио инспекторат са 500 динара. (Министар социјалне политике **Иван Пуцел:** Не може први пут више. Не могу га вешати, није прописана већа казна). Господо, услед тога Краљевска влада упркос добре воље г. Министра нема озбиљности да та питања санира и да поведе здраву социјалну политику. Обзиром на све то јер, господо, и ако су мере предузете, нећу се задовољити одговором г. Министра.

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. др. Милан Метикош.

Др. Милан Метикош: Господо народни посланици, пре свега треба констатовати једну радосну појаву, што је Краљевска влада сматрала потребним у споразуму са Претседништвом скупштине, да једанпут оствари и наша права на одговоре поводом посланичких интерпелација. То је добра ствар и доказ је или да идемо напред и да ће ова Скупштина да траје доста дуго, или је пред свршетак, свакако је то добар знак.

Дакле, господо, поводом предмета ове интерпелације, ја бих желео да ово право интерпелација и Народна скупштина искористи, и да не будемо само аминаши, који ће на све да кажу амин, него ћемо да проверавамо оно, што нам г. Министри, на темељу својих реферата које добијају, поднесу. Ја знам само то, да сам у ранијој сесији Народне скупштине поднео једну интерпелацију по оваквом истом питању и г. Министар је упутио надлежној подручној власти за социјалну скарб да извиди случај и како је дотична власт покушала да извиди предмет, односна фабрика послала је аутомобил за г. инспектора на диспозицију, и одвезла га на лице места, и кад је дошао близу оне фабрике, наједанпут се апарат на машини аутомобила покварио, али један члан оне фирме који је био у ауто г. инспектора, изашао је у фабрику и рекао управнику брзо, отпуштајте раднике брзо, нека свирају сирене за свршетак радње. Радници су, разуме се, отишли кућама и било је све утврђено да је — у реду. Ауто се могао тада да превезе до фабрике, и кад су дошли до фабрике, добио је инспектор извештај од г. управника и оних пословођа и оних радника који су остали у фабрици и констатовао, да је све у најбољем реду и г. Министар је тада исто онако одговорио као и данашњи.

Господо, није овде никоме накана, да напада страни капитал. Желим о ствари говорити посве

објективно, нико не жели да напада стране стручне раднике. Ми треба много тога од њих да научимо. Ви знате да су Швабе и Чехословаци, унапредили нашу земљорадњу у појединим крајевима, које су населили, и наши земљорадници постали су далеко напреднији, који су се налазили у њиној близини, тако исто нико нема против тога, да има стручних страних радника код нас, али једно је питање, против кога смо ми, а то је што данас видимо да у нашој земљи има 45.000 страних директора, чиновника, намештеника и радника, а ми данас имамо у нашој земљи 160.000 приватних чиновника и радника, без икаквог упослења. (*Мита Димитријевић*: То је друга интерпелација о којој сада није реч!) Дозволите ми аргументације, које су умесне, а ако истину не можете да саслушате, онда је друго питање. А сада, кад се покреће питање упослења наше радне снаге, и код питања упослења наше радне снаге, будите свесни, да чинимо велику неправду нашем народу, ако будемо допуштали да могу странци да седе и тамо, где имамо способне наше људе. Могу само да вам кажем једну ствар, коју сам приметио, а нисам је само ја приметио, има их много, који су то констатовали, да ови страни радници у предузећима седе за то, да знаду с нашим сиротим радницима тако манипулисати, да им од онога малог прихода, што им припадне као надница, прикрате што више, а, с друге стране, главна им је брига, да нашу земљу искористе што савршеније.

Господо, кад се зна, да су опроштене од царине све фабрике са својим целокупним уређајем у нашој земљи, кад се знаде, да су имали одобрење од наших административних власти, Министарства социјалне политике и банске управе, да могу импортирати стране директоре и стране раднике, и кад се зна, да су страни радници по 10—15 година у једном предузећу, и да до данашњег дана нису хтели ни једног нашег човека да оспособе за тај посао, и да задржавају тај посао само за себе — онда видите, да су ти страни капиталисти страни директори и намештеници и радници, дошли у нашу земљу са наком да нас потпуно исисају, а ми, господо, имамо право на самоодбрану. Ми не тражимо да се они најуре, али тражимо, да им се остави преклузиван рок, докле треба да се ди један страни директор, да упути домаћег директора и домаће раднике.

Зато, господо, држим, да је ова интерпелација потпуно умесна, да се покрене питање, и то тешко социјално питање, питање нашег радништва и наших приватних намештеника, и да у томе правцу скренемо Краљевској влади пажњу да томе питању посвети пуно обзира и да употреби све мере, да наш народни домаћи елемент буде у овој земљи онај, који ће имати хлеба. Ја сам установио да један наш инжењер, који је био свршио технику у иностранству, који је био у предузећима у иностранству, и кад се вратио натраг у нашу земљу, прошавши извесно специјалну праксу као инжењер, кад је дошао код куће, једно стране предузеће код нас, примило га је као једног посве споредног радника, ма да је имао све квалификације и све стручне способности, дали су му подређени положај са једном мизерном платом. Није тачно и било би несавесно тражити, да један неспособан радник управља стручним машинама, али ако један наш стручан радник ради са таквим машина-

ма, и ако има све сведоцбе не само каквих извесних школа, него и извесних стручних предузећа; да је са таквим машинама оперисао и радио, онда, господо, није право да му се ускрати право да дође до посла ако може, а у својој земљи треба да дође до посла.

Када ви, господо, видите како н. пр. стране земље изгоне свим средствима, просто најурјују специјалним прописима законским из своје земље, странце да осигурају рад својим домаћим људима, јер господо прва је ствар отаџбине да даде крова и хлеба својим рођеним синовима. Ако мислите ви из већине да то није начело, које треба нама да буде светиња, онда је то друго питање. Ја, господо, држим да оно што стоји у Немачкој, да оно што стоји у Аустрији, оно што стоји у Италији и што стоји у другим земљама, да то начело треба да буде и код нас, да безуветно морамо у првome реду бранити домаће раднике, а и наше власти дужне су да воде бригу о томе, да наш домаћи елемент, да наши домаћи бедни људи, који траже хлеба и крова, да га безуветно нађу у оним кућама, које су на нашој територији постројене.

Када се зна и то, а то је главно да у нашој земљи та страна предузећа, која се иначе зову наша домаћа индустрија, сачињавају 95% све страних предузећа и када се уважи да та страна предузећа годишње, по њиховим властитим констатацијама — а то је констатовала у једном недавном извештају и централа индустријских корпорација у Југославији, када се зна, да та предузећа годишње троше на личне принадлежности, око 5 милијарди динара, питајте г. Министра финансија колико та предузећа, која дају на личне расходе 5 милијарди динара, колико плаћају овој земљи порезе, на њега видети, господо, како је крупно ово питање коме треба посветити пуну пажњу, коју оно заслужује.

Зато сам узео реч, да вам скренем пажњу на то питање, и да по томе питању не прелазимо овако олако. Ми знамо, да је Министар социјалне политике поднео извештај према подацима својих подручних органа, али нама то није доста. Њему треба да Народна скупштина каже: „г. Министре, Ви сте овде да будете праведан и да заштитите наше народне и државне интересе“. Зато је прва и света дужност да се бринемо да наши домаћи радници и намештеници дођу до хлеба и крова у својој отаџбини. (Пљескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик Никола Кешељевић. (Настаје граја и повици: Доста о томе).

Др. Никола Кешељевић: Господи из већине су ова питања досадна и кажу да је доста. Изгледа да за господу из већине ова питања нису важна као што то произлази из њиховог понашања. Ја међутим мислим да ова питања не само да су важна, него да спадају међу најтежа питања наше земље, којима се треба много озбиљније занимати и засебно их третирати.

Господо, када ви сви који сте обилазили све те индустријске установе код нас, добро знате какви су хигијенски услови рада у нашој земљи тих радника, какве су те наше фабрике и како се третирају ти наши радници по закону о нашем осигурању, каква права има Министар социјалне политике, и када те законе ви читате, видите да је немоћан према тим радничким установама и да им

не може ништа, онда тек можете мислити и знати како се третирају та питања и ти радници од стране предузећа. Ја вам кажем да за вас, све када би дошли код једног лекара и казали: „Болестан сам од грипе“ а лекар вам одговори „Иди у апотеку па ћеш добити те и те лекове“, ја бих хтео да видим, како би се ви понашали када би вам било речено: „Не смеш да добијеш те лекове, јер су то лекови првога реда, прве класе а ти си радник и доноси рецепт друге класе“. И ја вам кажем да би лекар који би прописао такав лек иоле скупљи једноме раднику који није уведен у тај нарочити тевтер јефтиних лекова за раднике, да ће бити кажњен. Лекар не сме протестовати, он нема права да се меша, и ако то учини он ће бити отпуштен исто онако, као што ће бити отпуштен и онај радник који би покушао да се жали Министру на послодавца. А радник сиромаш између питања да има рада и да једе, или да буде отпуштен, пристаје да остане да ради и једе макар и полугладан и макар под каквим било условима.

Ви сте читали, господо, да је недавно између Лекарске коморе и лекарских установа и уреда за осигурање радника наступио један велики спор о тим питањима и да су господа из уреда непопустљиви. Ви сви знате, ја немам шта нарочито да вам доказујем, како су лепо и луксузно уређене канцеларије уреда за осигурање радника, а како је мизерна медицинска помоћ која се даје тим радницима. Ви знате и то какве су плате те госпоре у уреду који су држава у држави и који по једноме извештају од пре неколико година троше два и по пута више на администрацију него ли на хранарину, помоћ радницима, исплату болнице и лекова и лекара укупно. То питање, господо, као што видите није досадно, него је то једно врло важно и озбиљно питање, које се тиче стотинама хиљада наших радника и њихових породица (Чује се: Па то није кривица владе!) Јесте, јер је она дужна да предузме надлежне мере противу тога. Када знате, господо, ову ствар да ако један радник плаћа 10 до 12 година свој допринос Уреду за осигурање радника, па после неколико месеци ако остане незапослен, па се разболи, они му кажу да се не може користити Уредом, јер није плаћао редовно осигурање. А одакле ће он плаћати када није имао рада, када није имао средстава да га плаћа. А што је плаћао 10 до 20 година редовно, то му се не узима у обзир и не даје му се помоћ јер господи из администрације треба новаца да плаћају луксузне римске бање у згради Уреда у Загребу, да праве златне зубе, да иду на летовање итд., а за раднике ту нема места. Морате знати, господо, и то да у томе Уреду чија је управа као сављим састављена из претставника радника, да је то у ствари једна група која је ту засела за врат радницима и која са њима нема никакве везе нити их они могу бирати ни смењивати. И када они тако малтретирају раднике, можете тек замислити како их малтретирају они капиталисти у чијим су рукама предузећа. Треба само да одете у једну од тих фабрика па да видите какви су све услови рада у њима. Онда ћете знати и разумети да на пример ове фабрике у Орославу као и друге које су пре 12 година дошле из иностранства почеле са старим машинама, када су дошли код нас они су оберучке дочекани и широм су им отворена врата, да се тобож развије и створи домаћа индустрија. И та »домаћа

индустрија« која је избацила наше капитале, задржала је оне исте бедне и нехигијенске зграде, које су раније постојале и исте услове за рад, иако је имала могућности да за 12 година свога пословања све то уреди и побољша хигијенске услове. И због свега тога они су тек сада кажњени са 500 динара казне. Ето толика је свега моћ Министра социјалне политике према њима. Они су се просто спрдали са Министром и са државом, јер 500 динара па и 5000 и 10.000 динара да буду кажњени, од тога њих неће ни глава заболети нити ће они и после тога усавршити и побољшати своје радионице. Међутим, мало би начина да се они натерају на ред, а особито када би се вршила што строжија контрола над њима, јер, као што је лепо рекао господин предговорник Метикош, а ви сами то знате, да су њихови биланси од реда негативни, да они подносе лажне билансе и да не плаћају готово никако порез. О томе је несумњиво Банска управа обавештена као и о томе да се дешава да њихови мајстори, који су Југословени, када буду отишли из фабрике да служе војску, иако су свршени мајстори и положили мајсторски испит, они се нису могли вратити натраг на своје место.

И плус томе када узмемо да се наше факултетлице у тим установама плаћају 3000, а ти њихови мајстори плаћају 6000 динара месечно а чули сте како су бедне плате наших радника, онда видите какви су односи између страног капитала државе и радништва код нас.

Господо, ви видите да свакога дана, кад год хоћете те се њихове радионице затварају и то само зато да се радницима смање плате, да се створи већа зарада, јер та наша домаћа индустрија подигла је цене својим производима за 100—150%, иако су цене у свету пале за 63% а и поред тога пореза није повећана, него је смањена, пошто по својим билансима не показују добитак.

Ви видите, да Немачка избацује и оне елементе, који су њени поданици, само ако не одговарају интересима државе. А погледајте нашу Црну Гору Херцеговину и Лику, које живе од зараде у емиграцији, како им је сада, кад странци избацују наше раднике напоље. Зато мора и код нас да се предузму хитне мере да се ово стање поправи. И због тога ако се ви задовољавате са овим одговором г. Министра социјалне политике, ја мислим да интерпеланти не могу бити задовољни. Зато тражим да се предузму најхитније мере, да се наш радник заштити, а да се страшним предузећима, која су у ствари наши непријатељи, стане на пут. (Одобравање на лезици).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч народни посланик г. Душан Живојиновић.

Душан М. Живојиновић: Господо народни посланици, предлажем прост прелаз на дневни ред и молим господо народне посланике да овај мој предлог приме тим пре, што је господин Министар социјалне политике и народног здравља побијао све наводе означене у интерпелацији г. Бачића. (Приговори са лезице).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Министар социјалне политике и народ. здравља.

Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел: Примам предложени прост прелаз на дневни ред.

Потпретседник др. Коста Поповић: Пошто је предложен прост прелаз на дневни ред, то прела-

зимо на гласање. Она господа, која су за предлог г. Живојиновића тј. прост прелаз на дневни ред седеће, а господа која су против, устаће. (Већина седи). Примљен је предлог г. Живојиновића тј. прост прелаз на дневни ред. Друга тачка дневног реда је претрес интерпелације народног посланика г. др. Стјепана Бачића на г. Министра социјалне политике и народног здравља о упослењу страних радника у нашој индустрији и трговини.

Има реч г. интерпелант да образложи своју интерпелацију.

Др. Стјепан Бачић: Господо, моји другови и пријатељи из Југословенске народне странке предупредили су ме донекле тиме што су о теми ове интерпелације већ неколико речи казали. Дозволите ми да вам ставим неколико питања поводом ове интерпелације. Да ли у нашој земљи постоји незапосленост или не? То ви сви знате! Али да ли сте ви мислили на последнице, да ли сте мислили на мере које треба предузети? То питање незапослености има у себи више питања. Оно је проузроковано с једне стране нашим унутарњим питањима, а с друге стране великим делом упослењем страних радника. Ја молим Народну скупштину да буде толико увиђавна да саслуша ових пар речи, а ја ћу бити кратак. Господо, у нашој држави има 186.000 незапослених радника и службеника. Једним делом незапосленост наших радника или намештеника лежи у нашој лошој партијској политици. Ја нећу говорити данас о томе што је том партијском политиком према нашим државним службеницима проузрокована незапосленост, да има у нашим државним надлештвима људи који служе, иако им то није потребно, људи који имају хлеба и имају могућности да живе и без тога, па ипак куцају на државна врата и живе на државној храни. Познато вам је, током ових дана да има фамилија високих чиновника и високих пензионера који су, почевши од оца, жене и деце, сви запослени, иако би сви могли живети једном платом и бавити се другим пословима. А крај тога имате сијасет намештеника који и поред свршене школе и квалификација, немају могућности зараде те нису у стању да живе, јер не могу добити никакво намештење, те се тако ствара интелектуални пролетаријат и припремају социјални потреси у нашој држави. Јер тај интелектуални пролетаријат је најопаснији револуционарни мотор.

Господо, поштрила је нашу кризу незапослености још и ова чињеница што у нашој држави има, упркос тих многих мера, још 65 хиљада страних радника и намештеника. У часу кад ми имамо 2.700 наших стручних инжењера који су без посла и круха, имате и сијасет леџника, правника и других интелектуалаца који немогу наћи запослење у исто време, док та такозвана национална индустрија у својим предузећима упослује свака по неколико страних инжењера. Шта ће бити последица тога? Једно очајање, један кадар оних социјално обојених потпуно левичарски. И са пуним правом, — јер ако су у својој земљи дошли у ситуацију да немају хлеба и поред велике воље за радом онда је та држава и то друштво у својој основи труло и они имају права да критикују и да буду левичари.

Господо, ви који се бринете за опстанак тога друштва а против социјализма, ви то нећете слушати. Ти проблеми вас не интересују, они су вам досадни. Господо, ово што се догађа у текстилним

фабрикама у Орослављу, то се исто догађа и у осталим предузећима. Уопште могао сам узети за своју тему и радничке прилике код Батињола, код Југословенског Шкоде или Славоније Д. Д. или ма којег другог индустријског предузећа. Свуда је исто стање. Ја разумем да смо ми некада, одмах после рата, у часу кад је Југославија услед своје лоше економске политике слала у стране државе један претек својих радника да тамо нађу себи хлеба и зараде — ја разумем да смо тада морали пуштати стране раднике у нашу државу. Тада је дакле из наше државе одлазило у Француску, Немачку, Белгију и друге државе на стотине хиљада наших радника да тамо нађу хлеба и зараде за себе и за своју породицу. И ја разумем, као што рекох, да смо у томе времену морали бити везани извесним конвенцијама да страном радној снази дамо упослења у нашој држави. Али ми видимо да је свуда у страним државама сада настала једна сасвим друга, једна радикална политика према страним радницима, политика аутархије. Ми видимо да све земље, а на првом месту Америка, стварају сада баријере нашој емиграцији, да је наша радна снага у Америци практично искључена од зараде. Мало по мало па и Бразилија и Јужна Америка почеле су да врше такве репресалије према нашим радницима. Па чак и наша пријатељица Француска, после завршених репарационих радова, тера из своје средине наше југословенске раднике. Немачка чини то исто. Једино што има још наших радника у Белгији, око 23.000, и поред тога што у нашој држави најмање има белгијских радника. Дакле, господо, сада није оно време када је из наше државе емигрирало у стране земље преко стотине хиљада радника да тражи себи хлеба и зараде, и зато би наша државна политика требала да ревидира своје гледиште према страним радницима а у корист наше радне снаге. Јер тај се проблем незапослености појављује и код нас, и свака држава која има нешто економске самосталности, мора ићи за тим да у првоме реду запосли своје раднике.

Господо, ја се не слажем са оним што је изјавио г. Министар социјалне политике да ми у том погледу не можемо ништа учинити, да ми требамо још стручних радника са стране и да, по извештају радничких установа, још увек има потребе за тим страним радницима. Ја овде смело тврдим кад би се објективно испитали сви случајеви, нашло би се да у нашој земљи имамо довољно стручних и способних људи за све врсте послова. Дакле овај разлог г. Министра мора отпасти. Али ако се хоће неко нарочито да заштити, ако се хоће можда и бакшиш да прими, или ако се стоји у вези са неким послодавцем, онда се, разуме се, мора слушати и глас послодавца када каже: ја ћу затворити своју фабрику, ако не могу да употребим тога немачког, тога аустријског или не знам још каквог другог страног радника.

Господо, ја бих хтео да видим када би ми имали одлучности и воље да то озбиљно учинимо, да ли би они своје индустрије затворили. Ја смем да тврдим да не би. Нису странци дошли овде да затворе индустрије него да зараде. Они би лако нашли људе да их упосле. Али, господо, ако се социјални проблеми овако третирају — вама је досадно о томе чак и слушати — а када би имали воље и енергије и поноса да се стави у дужност Краљевској влади да о томе поведе рачуна и да у том погледу

делује, е онда би, господо, била друга ствар.

Какав год био одговор г. Министра, а ја не знам какав ће бити одговор господина Министра, не могу бити задовољан, јер не могу бити задовољне стотине наших радника који данас гладују, а њима хлеб отимају они који нису потребни, они странци, за које је мој друг др. Метикош тврдио да тако огромне плате добивају. Није то економски момент одлучио, када они плаћају своје стручне силе по два, три до четири пута више него што су зараде наших људи, који би се тога посла подухватили уз три пута мању цену. Та страна индустрија није у кризи кад може платити четири пута скупље стране инжењере него наше.

Господо, ово је једно важно питање равнотеже нашег буџета, питање наше националне валуте, где се кроз те канале извозе наши динари и уништава наша народна валута.

И с тога, господо, гледишта морамо да се запитамо и мало озбиљније заинтересујемо. Ја сам био слободан да у својој интерпелацији мало начнем то питање и молим вас да посветите томе питању пажњу, као и Краљевску владу, да у томе погледу нешто учини. Јер, ако не учини, ја се бојим да ће доћи, што сам и мало пре рекао, из народа протест, који ће бити мало енергичнији и који ће потрести и темеље нашег друштва. Ја молим да се поведе о овоме питању мало више рачуна.

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел.

Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел: Господо народни посланици, интерпелант, народни посланик г. др. Стјепан Бачић, упутио је две интерпелације које обрађују један исти материјал и једну исту сврху. (Др. Никола Кешељевић: То баш није исто!) Није, али је толико слично и задире толико једно у друго, како сте се могли и сами уверити када сте те интерпелације прочитали, и, разуме се, због тога су и моји одговори потпуно слични један другоме. И ја вас молим за опроштај да вас овако поново обавештавам сличним одговором, јер је г. интерпелант своја питања поставио подједнако у другој интерпелацији као и у првој. А и сами говорници из опозиције, нису ваљда пажљиво интерпелације прочитали, говорили су код прве интерпелације о суштини друге, а сада ће ваљда бити обрнуто, па ће говорити о првој интерпелацији. (Одобравање и смех код већине. Др. Никола Кешељевић: Нисте ви разумели!) То ћете одмах видети шта разумем ја, а шта ви, господине Кешељевићу. Али ја напомињем толико овде, јер ја морам да се држим текста, да озбиљно одговарам, како мени закони то налажу. Не могу говорити оно што је захвално за галерије и оно што се обично говори кроз прозор. (Одобравање.)

Господин народни посланик др. Стјепан Бачић у другој интерпелацији о упослењу страних радника у нашој трговини и индустрији поставља ова питања:

1 — Да ли ми је познато, да у нашој великој трговини и индустрији јоште увек има беспотребно запослених страних радника, намештеника, који имаду дозволу упослења надлежних власти, док истодобно наши домаћи радници код тих предузећа не могу наћи упослења;

2 — Да ли ми је познато да такво стање влада

посебно у текстилној индустрији у месту Орослављу, Срее доњо-стубички; и

3 — Шта каним предузети да томе стању учини крај?

На ово питање част ми је дати овај одговор:

1 — Познато ми је да у нашој држави има запослених страних радника и намештеника, међу којима се могу наћи и такви који нису неопходно потребни нашој привреди. У циљу заштите домаће пијаче рада од непотребних странаца подручно ми Министарство предузимало је и предузима разне мере за уклањање непотребних страних радника из наше државе. Нове дозволе за упослење страних радника издају се и раније дозволе продужују само у случајевима неопходне потребе за таквим страним стручњацима, какви се не могу наћи међу домаћим квалификованим особљем. Ради још ефикаснијег спровођења тих мера, по мојим упутствима установљени су при свима Банским управама нарочити одбори за стране раднике, којима је дужност да поводом сваког конкретног случаја упослења страних радника — намештеника пажљиво испитују стање на домаћој пијачи рада и, према потреби, наређују да се врше стручни увиди на лицу места. Тек пошто се детаљно и свестрано испита потреба за упослење појединих страних радника, они дају своја мишљења да ли треба дати или одбити дозволу за упослење таквих страних радника — намештеника. Ови одбори састављени су од по једног претставника управног одељења и одељења за трговину и индустрију, шефа отсека за социјалну политику, инспектора рада, а према потреби и од претставника других одељења банске управе.

Приликом доношења одлука по питању упослења страних држављана од важног су утицаја мишљења одбора за стране раднике као и ове околности: 1) како се поступа у погледу упослења са нашим држављанима у земљама чији су поданици страни радници и намештеници за које се тражи дозвола упослења; 2) да ли постоји повољан реципрочни однос у погледу бројног стања наших држављана упослених у другим државама и њихових који су упослени код нас; 3) да ли наши држављани у тим државама уживају какве повластице у погледу упослења, односно какве повластице уживају страни држављани на основу одредаба о радницима из уговора и конвенција склопљених између наше Краљевине и држава чији су држављани заинтересовани странци (Н. пр. повластице из Нептунских конвенција, из уговора о трговини и пловидби са Чехословачком Републиком, из конвенција са Румунијом и т. сл.).

Признајем да поред свих респективних мера ипак постоји извесан број непотребних странаца, који није могао бити уклоњен и то из ових разлога:

Највећи део упослених страних радника и намештеника дошао је непосредно после рата када је наша индустрија остала без довољне стручне снаге, без капитала и без искуства које је за индустрију потребно, а пре него што је било донето постојеће радничко законодавство и пре него што су донете мере за ограничење упослења страних држављана у нашој земљи.

Осим тога после рата остао је у нашој држави већи број страних држављана, који су овамо дошли пре и за време рата, или који су се овде

родили, свршили наше школе, оженили нашим држављанкама итд. Томе треба додати и велики број руских избеглица, као и замашан број страних држављана Југословенске народности, нарочито избеглица из Истре. Укупан број свих тих страних држављана, који по важећим прописима уживају право слободног запослења, три пута је већи од броја странаца који су упослени на основу дозволе са роком.

По § 103 Закона о заштити радника од 14-VI 1922 године ни један послодавац не може довести ни упослити стране раднике без претходне дозволе подручног ми Министарства, а које се издају с обзиром на извештај и мишљење надлежне Радничке коморе и јавне берзе рада о томе, да ли домаћих радника — намештеника исте врсте има без посла или не, и треба ли такве раднике доводити са стране. Ипак прилив страних радника био је све до 1924 године, кад је приступљено стварном уређењу овог питања и донет први правилник о упослењу страних радника у нашој држави. У 1925 години донет је нови правилник где је на тражење Министарства иностраних послова, а да би се избегле реторзивне мере према нашим држављанима у другим државама, донет § 7 у коме је предвиђено, да сви они страни држављани, који су дошли и упослили се пре 14-VI-1922 године, тј. пре доношења Закона о заштити радника, имају право на не-сметан рад.

Сматрам да је с обзиром на постојеће прилике на радној лијаци, како код нас тако и у иностранству, питање упослења страних радника у нашој земљи од велике важности, и подручно ми Министарство проучава ово питање са свом важношћу, деликатношћу и обзирима које оно има, као и на околност, да има доста наших радника запослених у иностранству.

По питању упослења страних држављана у творницама „Преслица“, „Иванчица“ „Загорске творнице вунених тканина“ у Орослављу, налазим за потребно да истакнем, да у нашој индустрији, а посебно у текстилној индустрији, постоји још увек за упослењем једног минималног броја страних стручњака, какви се не могу наћи међу домаћим радницима.

Према прибављеним подацима, све три означене творнице упосљују укупно око 1380 радника, а од тога 40 странаца и то: са дозволом на одређени рок 26, а са дозволом за слободан рад 14. Узме ли се у обзир да од укупног броја странаца има 7 истарских емиграната, 5 руских емиграната и два странца са дозволом за слободан рад, излази да је код поменутих творница упослено 26 страних стручњака са дозволом на ограничено време, што чини око 2% од укупног броја упослених радника.

Прелазећи на треће питање, желим да изјавим, да сам издао наредбу подручним органима да предузму сходне мере, да се и тај проценат смањи у корист домаћих радника, и ако би се овај проценат страних радника код поменутих творница могао толерирати.

Што се тиче мера које намеравам предузети у циљу одстрањења непотребних странаца, изјављујем, да ћу и у будуће најригорозније поступати у погледу рестриција упослења непотребних страних радника — намештеника, водећи при томе рачуна о одредбама о радницима из постојећих кон-

венција које је наша држава закључила са другим државама, и дозволе ћу издавати само у толико у колико од упослења страних стручњака зависи опстанак односно просперитет предузећа, а од тога могућност упослења и зараде све већег броја домаћих радника.

Господо, ово питање колико је лепо и капитално, толико је и тешко, и ја, од како се налазим на положају Министра социјалне политике, неспорно сам дао доказа колико ми ово важно питање лежи на души. Ја сам то питање решавао увек тако да користим нашим домаћим радницима, имајући при томе у виду и интерес страног капитала, без кога ми и те творнице не можемо да живимо, водећи, разуме се, и рачуна колико треба да се они користе, како сам рекао малочас, са страним радницима. Али при томе треба имати у виду и ове наше раднике који се налазе у иностранству. (Одобравање.) Њих има мислим око милион душа. Тачне статистике, истина, немамо, али, колико ми је познато, ми имамо преко 120 хиљада наших радника само у европским земљама, а од страних поданика ми имамо у земљи свега 40.000, и то на основу дозвола мога Министарства само 18.000. Ако узмете то у обзир, видећете колико је ово питање деликатно. Поред тога напоменућу вам још и ово. Кад сам ја гонио једног страног радника, који није располагао нарочитом стручном спремом, а био је поданик немачке државе, борба моја трајала је читавих 8 месеци и на крају доказало се да сам ја у праву, и он је уклоњен из земље. Према томе можете мислити да није најбоље ако створимо нарочите мере, јер би то могло да постигне противан ефекат од онога што се жели. Мени су познате све те невоље и недаће. Мој лични пријатељ г. др. Кешиљевић добио ми је у своме говору у вицу, да ја то не разумем, ја би му казао, да није тако тешко разумети беду наше земље, а нарочито да то није тешко за Министра социјалне политике, који се бави тим питањима свакодневно. Није тешко разумети ово страшно економско стање у нашој земљи, а нарочито није то тешко за мене као Министра социјалне политике, који сам се између свих својих 28 претходника најдуже времена на томе месту задржао и који имам не само свакога дана него готово свакога момента, тако рећи, факултетску прилику да се усавршим у овој струци до највеће потпуности. (Пљескање). Због тога ја из свога искуства могу казати ово: добра социјална политика може се спроводити свуда на свету али само у добрим годинама, у годинама просперитета и благостања, јер се у таквим годинама може да усаврши и социјално осигурање и све друго што је потребно. А у оваквим годинама кризе, сиротиње и беде можемо се користити само оним што је било већ створено за време просперитета. Вама, господо, који сте били чланови Финансијског одбора, казао сам последњи пут и ово: да ја сматрам да је је до сада био највећи Министар социјалне политике у свету, од како свет постоји, тако звани легендарни Јосиф из Египта; и по моме рачуну он је морао бити министар социјалне политике најмање 21 годину. Зашто? Зато што је првих 7 гладних, бедних, рђавих, неродних и најтежих година морао бити ту да стекне искуство, да се научи у беди шта би требало да ради докније кад буде благостање, а онда кад је добио ту идеју, привео ју је

у живот али не за време првих гладних година — јер како је могао да напуни кошеве у то доба него је сачекао да дођу после тога 7 родних година и онда је искуство и идеју, коју је раније у гладним годинама стекао, искористио и спровео у дело.

Господо, то прилично важи и за нас. Напослетку могу да утврдим само једно. Ја сам сматрао да сам до данас прилично добар Министар социјалне политике, (Пљескање) а и из говора г. интерпеланта не произилази друго. Ако има нешто што не ваља и нешто што не сме да буде, господа имају прилику да дођу свакога дана до мене, биће примљени и саслушани. Ако господа сматрају да је сада нова зграда Министарства социјалне политике мало удаљена, могу да се обрате писменим путем и да ми сваки конкретан случај изнесу појединачно, па у случају да ја не бих по тим доставама и интервенцијама поступио по својој дужности, тек онда би имало потребе и места да због тога изиђем пред вас. Иначе док год сам ја спреман да примим сваку жалбу, да по њој поведем истрагу и да радим све оно што ми налажу моја заклетва, мој положај и моја савест, дотле сматрам да су овакве интерпелације сасвим непотребне. Одговор сте и без интерпелације могли добити било писмено или усмено. Да г. интерпелант и другови овом интерпелацијом у ствари ништа нису ни тражили, најбољи је доказ што нису на крају ставили ни предлог о томе шта траже од Народне скупштине, него су се овако задовољили са одговором и ја им на томе благодарим. (Живо пљескање).

Др. Стјепан Бачић: Господо народни посланици, ја видим да сте задовољни, вас 285 односно вас 50, који сте сада овде. Али ја суњам исто тако да ће овај одговор г. Министра социјалне политике који у осталом само констатира она факта која сам ја изнео, да ли ће тај одговор и те ауспиције које је г. Министар изнео у погледу проблема, задовољити и оне масе гладних пријатеља изван Скупштине. Ја, међутим не слажем се и нисам задовољан одговором г. Министра и зато што он каже да сам ја и једно и друго питање третирао у једној интерпелацији. Из његовог одговора међутим види се да није тако. Ја сам ову прву интерпелацију начео са питањем помоћи и социјалне заштите радника. Док сам овде изнео питање незапослености поводом упослења страних радника, дакле, господо, одвојио сам питање а и г. Министар тако је обрадио ова питања засебно у својим одговорима.

Ове замерке по интерпелацији у том погледу нетачне су. И ако су моји другови једно и друго питање спојили, то је њихово право. Г. Министар каже да не може обећати знатно побољшање у том погледу и да се не може одлучити за какве радикалне мере, јер га обавезују конвенције и боји се извесне реторзије и репресалија од стране заинтересованих држава. Господо, конкретно, о чему се ради? Г. Министар каже да имамо милионе наше радне снаге изван земље. Јесте, али сва та радна снага је само у Америци, прекоокеанским земљама и Белгији, (Министар социјалне политике Пуцељ: Француска, Немачка?) Господо, у Француској ванредно мало, у Немачкој ванредно мало. (Министар социјалне политике и народног здравља Пуцељ: Немојте напамет говорити! А у Турској

и Персији?) Господо, Америка ту не улази у обзир никада, а нити ће бар за сада. Није Америка у таквом стању да би могла конкурисати нашој радној снаги, да ће неко доћи из Америке да конкурише нашем раднику. Исто је тако и са Белгијом. Стога оне земље које у послују нашу снагу, неће чинити реторзије ако дође до тога, то су из оних држава које нашу радну снагу нису упослиле. Ви добро знате на кога ја мислим! Г. Министар надаље каже: да није сад време, за време економске кризе, време за социјалне реформе и да се данас не могу лако решавати социјални проблеми. (Министар социјалне политике Пуцељ: Не могу се решавати с великим успехом). Господо, у доба економског просперитета ми немамо социјалних проблема. Сваки има круха, зараде и нико се не брине за осигурање. Али баш у доба незапослености и кризе треба да нађемо пута и начина да помогнемо незапосленима. Ту је суштина. (Министар социјалне политике и народног здравља Пуцељ: То је чињено.) Ја признајем да је г. Министар чинио, то признајем. Али ја видим да Краљевска влада не чини а Народна скупштина не улаже напор за одржање радника обзиром на нашу економску политику и зато се не задовољавам одговором г. Министра.

Потпретседник др. Коста Поповић: Има ред народни посланик г. Михаило Крстић.

Михаило Крстић: Господо народни посланици, ја верујем да сте се сви уверили да је мотив ове интерпелације био политички ефекат који би требао да се створи данас, у ово тешко време код нашега сиромашног и незапосленог света. Нашим друговима требају гласачи. Ове интерпелације и ове идеје биле би поздрављене да су другови, кад су седели заједно са нама, те интерпелације поднели, јер би онда показали да истински воле ту сиротињу. Неоспорно је и тачно да има несрећних случајева, да има сиротиње, да има незапослених али ми морамо да се тешимо господо народни посланици, и да погледамо истини у очи, да погледамо околу, шта се одиграва у нашем сусетству, шта се одиграло у земљи среће, где се за ноћ богатило, а данас тамо имате социјалне проблеме нерешене. Шта ви тражите данас у овој нашој малој још новој држави? (Жагор). Краљевска влада показала је за време од три године овога парламентарног живота, да поклања пуну пажњу социјалним проблемима. Нека вам, господо, послужи као најбољи доказ за то, Закон о јавним радовима, који смо донели. То је један пример, да Краљевска влада иде за тим да помогне сиротињу.

Драги пријатељи, не заборавите, да и нас исто тако тишти као и вас то тешко стање, али морамо бити објективни, ако хоћете да будете пријатељи и земље и оних, које хоћете да штитите, и као што је рекао Господин Министар, морате бити објективни, а да не задирете у осећај тих маса. Ништа лакше, него данас раздражити ту сиротињу. Треба је утешити, тешити и помагати. Влада је све учинила за помагање те сиротиње. Све што ви чините данас, чините из политичких разлога, и мислите да сте на политичком збору, да гледате да придобијете гласачку масу, а заборављате да седите у Народној скупштини и да треба да радите.

Г. Бачић био би велики, можда би био највећи мозак у свету, кад је поднео овакву интерпелацију, да нам је бар дао и лек, да лечимо ово

стање. (Стјепан Бачић: Знамо га ми!) Он сматра да ова криза долази отуда, што имамо 35.000 туђих радника. Господин Бачић је заборавио, да међу 35.000 радника има и 18.000 браће Руса, који су се жртвовали за ову земљу, заједно са нама, и ти људи имају право да данас живе. Ја сам само хтео, као члан владине већине, да кажем да је Краљевска влада учинила све и чиниће све за побољшање бедних и социјално слабих.

После свега овога предлажем прост прелаз на дневни ред.

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Коста Алексић.

Коста Алексић: Господо народни посланици, после овога исцрпнога одговора г. Министра социјалне политике, а и нашег уваженог г. интерpellанта и изјаве његове, да има температуру, ја предлажем прост прелаз на дневни ред. (Пљескање).

Потпретседник др. Коста Поповић: Има реч г. Министар социјалне политике.

Министар социјалне политике и народног здравља Иван Пуцел: Господо народни посланици, примам прост прелаз на дневни ред.

Потпретседник др. Коста Поповић: Пошто је

предложен прост прелаз на дневни ред, а г. Мини стар на то пристаје, стављам на гласање предлог г. Косте Алексића.

Молим да господа народни посланици, који прихватају предложени предлог о простом прелазу на дневни ред, изволе седети, а који су против, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи. Објављујем да је прост прелаз на дневни ред усвојен.

Са вашим пристанком, господо народни посланици, ја ћу данашњу седницу закључити. Као дневни ред за идућу седницу предлажем:

1 — Продужење претреса извештаја Имуни-тетног одбора, о издавању суду народног посланика г. Хусеина Кадића; и

2 — Избор одбора за проучавање законског предлога о изменама и допунама Закона о држављанству.

Прима ли Скупштина предложени дневни ред? (Прима!)

Пошто је дневни ред примљен, закључујем данашњу седницу, а другу заказујем за сутра пре подне у 10 часова.

Седница је закључена у 19,15 часова.

